

**על דמוקרטיה,
שוויון וזכויות הפרט
לפי משנת זאב ד'בוטינסקי**

דמוקרטיה - נכס של השמאל?

בשנים האחרונות מתבססת בישראל בהדרגה הטענה שהדמוקרטיה במובנה המהותי, דהיינו זו שמעבר למובן הפורמלי של שלטון הרוב - זכויות אדם, שוויון וליברליזם - היא "ערך של השמאל". במילים אחרות, הציפייה היא שאדם שמחזיק בהשקפות "לאומיות" ו"ביטחוניות" לא יהיה מחויב לזכויות אדם, שוויון וליברליזם, ומכאן שמי שכן מחויב להם אינו יכול להיות "ימני". בחוברת **חשבון נפש דמוקרטי** ניסינו להפריך טענה דומה באמצעות מובאות מדבריו של ראש הממשלה לשעבר מנחם בגין. בחוברת שלפנינו ננסה לעשות דבר מה דומה באמצעות מובאות מדבריו של מורו הרוחני של בגין - זאב ז'בוטינסקי, אשר גם השקפתו הייתה, בלי ספק, לאומית, וגם הוא, כמו תלמידו, גילה מחויבות מלאה לשמירה על ביטחון העם היהודי ושלמות הארץ. כפי שעולה מכתביו, גם ז'בוטינסקי, כמו בגין, היה דמוקרט בכל רמ"ח אבריו, ליברל וחסיד מוחלט של ערך השוויון. משנתנו מְזַמָּה את הטענה ש"דמוקרטיה וליברליזם הם ערכים שמאלניים".

דמוקרטיה

מכתביו של ז'בוטינסקי עולה כי הוא היה דמוקרט מובהק ותמך בדמוקרטיה מהותית ועמוקה. ז'בוטינסקי דחה את התפיסה, שיש המצדדים בה אף בימינו, שדמוקרטיה היא בעצם שלטון הרוב ותו לו, כלומר מערכת פורמלית של כללים המיושמת באמצעות בחירות כלליות, הצבעות והכרעות רוב. ז'בוטינסקי הדגיש דווקא את ההפך: מדינה דמוקרטית נבחנת ברמת החופש שיש לפרטים החיים בתחומה ובמידת האפשרות למתוח עליה ביקורת באמצעות עיתונות חופשית וחופש ביטוי.

היום מתמצה מבחן הדמוקרטיה בחופש העתונות: החוקה הליברלית ביותר יסודה בשקר אִם מושם מחסום לפי העתונות, אבל במקום בו העתונות חופשית - שם יש תקווה, על אף מגרעות החוקה.

"השקפה על בעיות מדינה וחברה", בתוך: יוסף נדבה (עורך), עקרונות מנחים לבעיות השעה, תל אביב: מכון ז'בוטינסקי, 1981, עמ' 21.

לפנינו שתי הנקודות המכריעות הקובעות את איכותו של כל משטר מדיני, ההבחנה היסודית בין מה שאנו קוראים דמוקרטיה ועריצות. אם רצונך לדעת אם ראוייה מדינה או שאינה ראויה לתואר של דמוקרטיה אמיתית, אין ביכולתך לקבוע זאת תמיד על-פי סעיפי חוקתה. [...] כל שעליך לבחון הוא שתי נקודות מכריעות אלו. ראשית: האם במדינה הנדונה נחשב הפרט לריבון, חירותו - למיטב התחיקה, וסמכותה של המדינה להגביל את החירות מותרת רק במקרה של הכרח מוחלט - או שמדובר במדינה שבה הפרט הוא קודם כל נתין, ומדינה תובעת לעצמה את הזכות לכוון כל היבט של חייו ופעילותו. ושנית: האם במדינה זו שמור החופש לכל המותר

ביקורת פומבית על המשטר הקיים, או שזכות כזו אסורה? בשתי אמות מידה אלו די כדי להבחין בין דמוקרטיה להיפוכה, יהא אשר יהא כתוב בחוקה.

שם, עמ' 22.

ז'בוטינסקי הדגיש כי שום רוב אינו רשאי לשלול את חופש הפרט ואת ההגנה על זכויות המיעוט. הוא סבר כי שלטון רוב הנוהג בניגוד לאמור הוא שלטון לא דמוקרטי. הוא גרס כי במדינה דמוקרטית חייבות להיות לחופש הפרט ערובות וכי יש לוודא שלמיעוט תהיה השפעה על מהלך העניינים במדינה.

שטות היא לזהות את שלטון הרוב עם תמצית הדמוקרטיה והחירות. תמצית החירות היא השאיפה לכך, שאיש לא ייאלץ להיכנע למה שמצפוננו מתנגד לו, אפילו נתמכת קביעה זו על ידי הרוב. מובן שאם יש לנו ברירה בין שלטון המיעוט לבין אנרכיה, או שלטון הרוב - הרי משלוש הרעות הללו, השלישית היא הרעה במיעוטה ועל כן עדיפה, אבל עדיין נשאר הדבר בעיקרו מעשה כפיה וכניעה, ולעולם אין להתייחס אליו כאל אידיאל. במדינה אידיאלית מן הדין שהפשרה בין הרוב למיעוט תהיה מקובלת בחזקת ניהול קבע.

שם, עמ' 29.

אולם, יש להתנות תנאי אחד חשוב מאד. מסיבות בלתי מובנות מזדהית הדמוקראטיה עם שלטון הרוב. זה מובן מנקודת השקפה היסטורית - הדימוקראטיות נוצרו תחת דגל המלחמה נגד צורות שונות של שלטון המיעוט. זו היתה תנופתה ההפוכה של המטוטלת. ואולם בעצם אינה נכונה הזדהות עיוורת של הדימוקראטיה עם שלטון הרוב. ערך הדימוקראטיה אינו תלוי בהרגשת שעבודם של 49 מלכים שוויון זכויות למאה, או אפילו 10 או אחד למאה.

"מבוא לתורת המשק (ב)", כתבים: אמה וחברה, ירושלים: ערי ז'בוטינסקי, תשי"ט, עמ' 219.

דעה מוטעית היא זו האומרת, שממשלה הנשענת על רוב - פירושה ממשלה דימוקראטית. תפיסה כזו היא תוצאה של התפתחות היסטורית, של מאבקים בממשלות, שהתנהלו על ידי מיעוט. אך אין זו דימוקראטיה אמיתית. דימוקראטיה - פירושה חופש. גם שלטון הנתמך על ידי רוב, יכול לשלול את החופש. ובמקום שאין ערובות לחופש הפרט - שם אין דימוקראטיה. את הניגודים הללו מן הדין למנוע. במדינה היהודית יהיה צורך להגיע לצורת משטר, אשר בו המיעוט לא יהיה חסר-הגנה. מטרתה

ומה עם זכויות המיעוט?

של הדימוקראטיה היא, להבטיח למיעוט השפעה על מהלך העניינים של המדינה. סוף־סוף מיעוט אינו מורכב אלא מיחידים, שנבראו "כצלם וכדמות אלוהים".

"השאלה החברתית", הירדן, 21.10.1938 (מופיע גם בתוך עולמו של ז'בוטינסקי: מבחר דבריו ועיקרי תורתו, כינס והאיר: משה בלע, תל אביב: מכון ז'בוטינסקי, 1972, עמ' 67).

ליברליזם וחירויות הפרט

ז'בוטינסקי תמך בהשקפה ליברלית מובהקת. הביטוי הידוע ביותר שטבע לכך היה "כל אדם הוא מלך" ולכן - על פי השקפה זו - האדם קודם למדינה. מכאן נגזרות חירויות הפרט, ובכלל זה חופש ההתארגנות, ומכאן גם משתמע השוויון - בהיות כולם "מלכים" שווי מעמד. על אף המשמעות האיתנה שייחס ז'בוטינסקי ללאומיות בכלל וללאום היהודי בפרט, השקפתו הלאומית לא הביאה אותו לאימוץ תפיסה אוטוריטרית, כזו הדוגלת בכפיית כוחה של המדינה על היחיד.

בני האדם הם בני־חורין ושווים זה לזה. אין אמת בהנחה שהאדם הוא קודם כל אזרח; להיפך, האדם הוא קודם כל משהו מעל לאזרח; הוא מלך בזכות עצמו ואין לכבלו ולכוף עליו התחייבויות מן החוץ, אלא אם כן הכרחי הדבר בהחלט לשם הגנה עליו ועל שכניו.

"השקפה על בעיות מדינה וחברה", עקרונות מנחים לבעיות השעה, עמ' 25.

בראשית ברא אלוהים את היחיד. כל יחיד הוא מלך השווה לרעהו [...]. טוב שיחטא היחיד לפי הציבור משתחטא החברה ליחיד. לשם טובתם של היחידים נוצרה החברה, לא להיפך.

"סיפור ימי" (חלק א'), כתבים נבחרים: גולה והתבוללות, תל אביב: שלמה זלצמן, 1936, עמ' 44.

המסקנה הראשונה מן ההנחה האומרת כי "כל אדם הוא מלך", היא, כמובן, שוויון אוניברסאלי: תמצית מלכותך או מלכותי שלי נעוצה בכך, שלא יתכן כי יהיה משהו נעלה ממך או ממני מבחינת הדרי־כבוד או מעמד. המסקנה השניה היא חירות הפרט: אין המלך נתין של איש.

"השקפה על בעיות מדינה וחברה", עקרונות מנחים לבעיות השעה, עמ' 21.

החוקה שתכונן על פי העקרונות הללו תהיה חוקה ליברלית ודמוקרטית בעיקרה. לפיה תיווצר מדינה "מינימאליסטית", שתתערב בענייני חירות הפרט רק כשיהיה צורך לפעול למען הגנה הכרחית, ותימנע מכל התערבות מעבר לנקודה זו. היא תערוב במיוחד לחופש הביטוי (מה שעולה, כפי

שראינו, מחופש הדיבור אצל הנביאים) - חופש ביטוי בכל מובניו של המונח הזה. וכן חופש ההתארגנות.

שם, עמ' 26.

השוויון והיחס לערביי ארץ ישראל

תפיסת השוויון של ז'בוטינסקי היא שלמה, מוחלטת וחסרת פשרות. חרף אמונתו היוקדת בזכותו של העם היהודי על ארץ ישראל ובעקרון השבות הוא לא שלל מעולם את זכותם של העמים האחרים שחיים בה. הוא כלל בעמדתו הנחרצת את זכותם של "הערבים הארצי־שלאיים" לשוויון מוחלט מבחינה אזרחית, תרבותית וקבוצתית, את השוויון הגמור בין היהודים לערבים בהשתתפות במערכת הפוליטית ובשלטון ואת הקצאת טובות ההנאה מן המדינה לאזרחים. ז'בוטינסקי ראה בקיום השוויון חובה מוסרית ודמוקרטית. הוא הדגיש את האינטרס הברור שיש ליהודים ולמדינה שתקום בשוויון זה וסבר שיש להבטיח שמצבו הכלכלי, הפוליטי והתרבותי של המיעוט הערבי לא ייפגע לעולם.

המסקנה הראשונה מן ההנחה האומרת כי "כל אדם הוא מלך", היא, כמובן, שוויון אוניברסאלי: תמצית מלכותך או מלכותי שלי נעוצה בכך, שלא יתכן כי יהיה משהו נעלה ממך או ממני מבחינת הדרי־כבוד או מעמד.

שם, עמ' 21.

לזו היה לנו רוב יהודי בארץ, היינו קודם־כל יוצרים פה מצב של שוויון זכויות גמור, מוחלט ומושלם, בלי שום יוצא מן הכלל: יהודי או ערבי או ארמני או גרמני, אין הבדל בפני החוק - כל הדרכים פתוחות לפניו. [...] לא רק לאזרחים בתור יחידים היינו נותנים שוויון זכויות גמור, אלא גם לשפות ולאומות.

"ארצו של ישראל", עקרונות מנחים לבעיות השעה, עמ' 75.

אנו כולנו, כל היהודים והציונים מכל הזרמים, רוצים בטובתם של הערבים הארצי־שלאיים. אין אנו רוצים להוציא אף ערבי אחד הן מן הגדה השמאלית והן מן הגדה הימנית של הירדן. אנו רוצים שישגשו גם מבחינה כלכלית וגם מבחינה תרבותית. את משטרה של ארץ־ישראל העברית הגנו מתארים לעצמנו באופן כזה: רוב האכולוסיה יהיה עברי, אולם שיווי זכויותיהם של כל האזרחים הערביים לא זו בלבד שיוכחט, אלא גם יוגשם.

"שולחן עגול עם הערבים", כתבים: בדרך למדינה, ירושלים: ערי ז'בוטינסקי, תשי"ט, עמ' 245.

מהו היחס הראוי לערביי ארץ ישראל?

מי קודם למי - האדם או המדינה?

הנני מתגאה בהשתייכותי לאותה קבוצה שניסחה את תכנית הסינגפורס, זו התכנית של זכויות לאומיות לכל העמים החיים בתוך מדינה אחת. בעריכת תכנית זו הגינו לא רק ביהודים, אלא בכל העמים בכל מקומות שבתם; ויסודה של התכנית הוא שיווי זכויות מוחלט. הנני מוכן להשבע בשמנו ובשם צאצאינו שלא נפר לעולם שיווי זכויות זה, ולא נעשה נסיון לדחוק את רגליו של מישהו. כפי שהקורא רואה, הרי זה "אני מאמין" האומר כולו שלום.

"על קיר הברזל", שם, עמ' 253.

גם לאחר יצירת הרוב העברי יישאר תמיד בארץ ציבור ערבי גדול. ואם לחלק הזה של תושבי הארץ יבואו בזמן מן הזמנים ימים רעים, אז כל הארץ תישא בעול הסבל. מצבם האיתן של הערבים במובן הפוליטי, הכלכלי והתרבותי, יישאר, לפיכך, לנצח נצחים התנאי העיקרי למצבה הבריאה והאיתן של ארץ ישראל כולה.

"מה רוצים הציונים הרויזיוניסטים", שם, עמ' 298.

ספרו חזית המלחמה של עם ישראל כולל פרקים ממתווה חוקתי שעבדו בכירי המפלגה הרויזיוניסטית. ז'בוטינסקי חושף קטעים ממתווה זה בספר:

בני אדם מודאגים בכנות ממה שעלול לקרות לזכויותיהם של ערביי ארץ ישראל, אם תיהפך הארץ למדינה יהודית. יש ביכולתו של המחבר לתת להם, לכל הפחות, מושג-מה, על מה שהיהודים עצמם מתכוונים לעשות בעניין זה כאשר ייעשו לרוב, וכאשר ארץ ישראל תהיה למדינה בעלת ממשל עצמי; אפשר שבני אדם אלה יירגעו, לכשיוודע להם, מה דמות לחוקת ארץ ישראל לעתיד לבוא חוזה לא האגף המתון אלא דווקא האגף הציוני המכונה "קיצוני" [...] הקטעים שיובאו יש בהם כדי לאשר את ההצהרה שהצהיר המחבר באזני הועדה המלכותית לארץ ישראל: כי היהודים מוכנים לערוב למיעוט הערבי בארץ ישראל העברית את מאפסימום הזכויות שתבעו הם לעצמם, אבל לא קיבלו במדינות אחרות.

"הבעיה הערבית, בלי דרמאטיות", עקרונות מנחים לבעיות השעה, עמ' 103-104.

מה באשר לשפה, לתרבות, לקרקעות?

סעיפי טיוטת החוקה חושפים יחס שוויוני מובהק כלפי המיעוט הערבי - הן בהיבט הזכויות הכלליות הן בהיבט הזכויות הספציפיות הנוגעות לשפה, לתרבות ולחלוקת הקרקעות:

א. שוויון אזרחי

1. עקרון שיווי הזכויות בשביל כל האזרחים מכל הגזעים, האמונות, הלשונות או המעמדות, יונהג בלי כל הגבלה, בכל המיגזורים של חיי הציבור במדינה, בתנאי שלא ייעשה דבר העלול להפריע לכל יהודי מארץ זרה לשוב למולדתו - אל ארץ ישראל - וליהפך על-ידי כך באורח אוטומאטי לאזרח ארץ-ישראל.

2. בכל קאבינט שבו ישמש יהודי במשרת ראש-ממשלה, תוצע משרת סגן ראש הממשלה לערבי, וכן להיפך.

3. השתתפות פרופורציונאלית של יהודים וערבים הן בחובות והן בטובות-ההנאה של המדינה, - כלל זה יחול על בחירות לפארלמנט, על השירות האזרחי והצבאי ועל המענקים התקציביים.

4. הכלל הזה יחול על עיריות או מועצות מקומיות מעורבות.

ב. לשונות

1. הלשון העברית והלשון הערבית תהיינה שוות בזכויותיהן ובתוקפן החוקי.

2. שום חוק מדינה או מנשר, או פקודה; שום מטבע או שטר-כסף, או בול של המדינה; שום פרסום או רישום שהופקו על חשבון המדינה לא יהיו בעלי תוקף, אלא אם כן יוצאו באורח זהה הן בעברית והן בערבית.

3. השימוש בעברית ובערבית יהיה בעל תוקף חוקי שווה בפארלמנט, בבתי המשפט, בבתי הספר ובאופן כללי - בכל משרד או מוסד של המדינה, וכן בכל בית-ספר מכל דרגה שהיא.

4. כל משרדי המדינה יענו לכל פונה, בעל-פה ובכתב, בלשון פנייתו, בין בעברית ובין בערבית.

ג. אוטונומיה תרבותית

1. הקיבוציים הלאומיים [קהילות אתניות (המחברים)] - היהודי והערבי, יופרו בתור גופי-ציבור אוטונומיים, בעלי מעמד שווה לפי החוק.

ד. קרקע

[...]

3. לאחר שיושבחו הקרקעות האלה על חשבון המדינה, יחולקו שטחי הרזרווה הקרקעית שהושבחו לחלקות, שתימסרנה במחירים הוגנים ובתנאי-אשראי נוחים ליחידים ולקבוצות שיגישו בקשות קבלן.

סגן ראש ממשלה ערבי - אצלנו?

4. החלקות תימסרנה בפיקוחו של בית המשפט לענייני קרקעות למגיש בקשות יהודים וערכים ולקבוצות, בלי אפליה.

שם, עמ' 104-105.

דווקא ז'בוטינסקי, שקידש מאוד את הלאומיות, התנגד לכך שחוקת המדינה תדגיש את אופייה הלאומי של המדינה:

אינני סבור שחוקתה של איזו מדינה תכיל סעיפים מיוחדים המבטיחים במפורש את אופיה ה"לאומי". סבורני, כי סימן טוב הוא לחוקה, אם נמצא למצוא בה סעיפים כאלה. הדרך הטבעית והטובה ביותר היא, שאופיה ה"לאומי" של מדינה יהא מובטח על ידי עצם העובדה שיש בה רוב מסוים.

"מלאו הבטחתכם או הסתלקו מן המנדט", נאומים, ירושלים: ערי ז'בוטינסקי, תשי"ח, כרך ב, עמ' 224.

ליברליזם כלכלי לצד צדק חברתי: זכותו של כל אדם לקבל את צרכיו הבסיסיים מהמדינה

השקפתו הכלכלית של ז'בוטינסקי הייתה ליברלית, אך לא ליברלית מוחלטת. הוא דגל בשוק חופשי ובהתערבות שלטונית מזערית, אבל גם בזכותו של כל אדם לקבל מהמדינה את צרכיו הבסיסיים - מזון, מעון, מלבוש, מורה ומרפא - שאותם כינה "חמש המ"מים".

אני מצייר לעצמי, שהדבר, שאנו מכנים אותו בשם "הצרכים האלמנטריים" של אדם רגיל - אותו הדבר, שהיום הוא צריך להילחם עליו ולבקש פרנסה ולהרעיש עולמות, כשאנו מוצא פרנסה זו - כולל חמישה דברים: אוכל, דירה, בגדים, האפשרות לחנך את הילדים והאפשרות להתרפא במקרה של מחלה. בעברית אפשר לסמן דבר זה בקיצור: מזון-מעון-מלבוש-מורה-מרפא: "חמש פעמים מ"..."

ביחס לכל אחד מן הצרכים הללו קיים בכל מדינה ובכל תקופה מושג מסויים על מינימום מספיק. וחובתה של המדינה, על פי "תרופתי", צריכה להיות: כל אדם, המודיע שהוא דורש את "חמש הממין", צריך לקבל אותן. זהו הראשון משני חוקים "שלי". מכאן יש להסיק, שבידי המדינה צריכה להיות תמיד האפשרות לספק את "חמש הממין", לכל אותם האזרחים, שידרשו אותן. מאין תיטול אותן המדינה? התשובה על כך היא החוק השני "שלי": המדינה תיטול אותן בכוח מן האומה, ממש כמו שהיא נוטלת כיום מיסים אחרים ומכריחה בני אדם צעירים לעבוד בצבא.

"הגאולה הסוציאלית", כתבים: רשימות, ירושלים: ערי ז'בוטינסקי, תשי"ח, עמ' 297-298.

דת ומדינה

יחסו של ז'בוטינסקי לדת לא היה חד-ממדי. בתחילת הדרך הוא הדגיש את הפן האוניברסלי והאזרחי של התנועה הציונית, ובעיקר את הצורך להעניק שוויון מוחלט לנשים. וכך למשל, כאשר כינוס אספת הנבחרים התעכב משום שהרבנים החרדים התנגדו למתן זכות הצבעה שווה לנשים, הוא השמיע את הדברים החריפים האלה:

סיפרנו להם, כי היהדות היא אומה ולא קהילה דתית. סיפרנו להם, שגם אצלנו, כמו אצל כל אומה נאורה, יוכל איש להיות חבר האומה, גם אם אין לו כל יחס אל הדת. היום הכחדנו את הסנגוריה הזאת. [...] נכנענו לקלריקאליה הלוחמת בשוויון האישה, בעיקר, שנתקבל בתרועות שמחה בקונגרס הראשון בבאזיליאה עוד לפני עשרים שנה, - בעיקר, שעליו בנויה הסתדרותנו; ההסתדרות הזאת טרחה וגדלה וכבשה את עם ישראל, ולבסוף כבשה גם את הסכמת העולם הנאור לרעיונו - ועתה יוצאים מאיזה חור בקיר אנשים, אשר מעודם לא שמעו גם את שם ג'ון סטוארט מיל, ומכריזים כי ההסתדרות הציונית בנויה על עיקר, שמתנגד לתורה - ואנחנו מפנים להם את הדרך. ביוקר נשלם בעד החולשה הזאת. [...] עוד לפני חודשים אחדים קיוונו, שנוכל להיות בשלום עם היסוד החרד, ורבים מאתנו היו מוכנים גם להניח הנחות ידועות במנהגינו הפרטיים, פן ייעלב הדור ההולך. אבל עתה מוכרחים אנחנו לחשוש, כי אין להימנע גם בארץ הזאת מ"מלחמת-קולטורה" בצורתה היותר מחודדות. תוצאות בלתי-נעימות תראינה בארץ - ואם תראינה, לא החרדים, שאין להם חינוך מדיני, אשמים בזה, כי אם אלה, אשר אמנם להם חינוך מדיני, אשר השפיעו על הוועד הזמני שיבטל את רצונו לפני התקפה כזאת. כי שכוח שכחו, שאסור לשחק באש ולתת פתחון פה למגמות, שמקומן בקבר.

"בניין", חדשות הארץ, 27.10.1919 (מופיע גם בתוך עולמו של ז'בוטינסקי, עמ' 166).

ברבות הימים הוא יזם החלטה בהסתדרות הציונית החדשה שהקמת המדינה תיעשה "ברוח תורת ישראל"². עם זאת הבהיר במכתב אל בנו ערי שרוח זו אין משמעה כפייה דתית כלל ועיקר, אלא שעניינה הוא צדק מוסר אוניברסליים:

1 אריה נאור, "המתווה החוקתי של ז'בוטינסקי למדינה היהודית בארץ ישראל", בתוך: אבי ברלי ופנחס גינוסר (עורכים), **איש בסער: מסות ומחקרים על ז'בוטינסקי**, באר שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2004, עמ' 58.

2 אריה נאור, "המתווה החוקתי של ז'בוטינסקי למדינה היהודית בארץ ישראל", עמ' 70.

מהו מעמד הדת במדינה?

ומה עם האופי הלאומי-יהודי של המדינה?

מה מגיע לכל אזרח לקבל מהמדינה?

סיכום

אנו מבקשים לטעון כאן כי החיבור בין השקפה לאומית ובין גישה אנטי-דמוקרטית ואנטי-ליברלית איננו כורח המציאות. אפשר שאדם יחזיק בהשקפה לאומית ובד בבד ידגול בדמוקרטיה מהותית, בשוויון ובזכויות אדם. הדמוקרטיה איננה נכס של שום צד במפה הפוליטית, ובהחלט אפשר שכולם ירגישו מחויבות כלפיה וחובה להגן עליה מפני תוקפיה.

מהי הדמוקרטיה שראוי שתופנם בידי כלל האזרחים?

אין היא אך ורק בחירות כלליות והכרעות על פי רוב. ביסודה של הדמוקרטיה עומדת ההשקפה ש"בני האדם הם בני חורין ושווים זה לזה" וש"כל יחיד הוא מלך השווה לרעהו". לכן "במקום שאין ערובות לחופש הפרט - שם אין דמוקרטיה" ולכן "מטרתה של הדמוקרטיה להבטיח למיעוט השפעה על מהלך העניינים של המדינה". גם המיעוט, כמו הרוב, מורכב מיחידים, "מלכים", שנבראו "בצלם ובדמות אלוהים". שיטת משטר המותירה את המיעוט חסר הגנה וחשוף לעריצות הרוב היא שיטה לא דמוקרטית ולא ראויה. שלטון נבחר רשאי להגשים את המדיניות שהוא חושב אותה לנכונה, אך הוא אינו רשאי לעשות ככל העולה על רוחו ובה בעת להכריז על עצמו שהוא "דמוקרטי". כך לימד אותנו ז'בוטינסקי, וזה מה שראוי שידע כל אדם בישראל.

אנו מקווים שדברים מלאי השראה אלו של ז'בוטינסקי יהיו נחלתו של כלל הציבור בישראל ושהם יאירו את דרכם של נבחריו ומנהיגיו.

פרופ' מרדכי קרמניצר, סגן נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה
עו"ד עמיר פוקס, חוקר במכון הישראלי לדמוקרטיה

צילום השער באדיבות מכון ז'בוטינסקי בישראל

אני תומך בכל אות ואות. אצלי זוהי מסקנה של הרהורי חמש שנים ויותר. אין צורך שאסביר כי עודני דוגל בחופש הדעה וכו' ואינני רואה קדושה ב-ritual. הרעיון הוא עמוק יותר: "השרשת קודשי התורה בחיי האומה...". כל אחד יסכים, כי יש בתורה עקרונות קדושים באמת, ודבר קדוש באמת כדאי גם "להשריש". אבל מצד אחר, דווקא הקדשים האלה הם ענייני מוסר, בהם יתמוך אתאיסטי בתור אתאיסטי, ואז למה השרש תחת הבאָנְדָאָרֶל של דת? לפי דעתי, פה הוא עיקר הוויכוח. אפשר ואפשר לכונן שיטה מוסרית בלי כל קשר עם השכינה.

מכתב אל בנו עזרי, 14.9.1935 (מובא אצל יוסף ב' שכטמן, זאב ז'בוטינסקי: פרשת חיי, תל אביב: קרני, תשט"ו, כרך ג, עמ' 31).

ז'בוטינסקי דגל בחופש דת לכל הזרמים ביהדות. אחרי שנמתחה עליו ביקורת על שהופיע בבית כנסת רפורמי כתב את הדברים הללו:

אני מפציר בידידינו בכל לשון של הדגשה, להתייחס ביתר רצינות לעקרונות כגון חופש המצפון וחופש המחשבה. אשר לי לעצמי, אינני נכון לתת את ידי לשגעון של הטלת חרם על חיפושים רוחניים, כל עוד אין בהם משום חילול-השם לעקרונות היסודיים של חרות, שוויון ולאומיות.

נכתב במקור באנגלית בשנת 1937 (מובא בתוך עולמו של ז'בוטינסקי, עמ' 169).

חשובה גם עמידתו על הצורך החיוני שלא לפגוע במקומות הקדושים לדתות האחרות:

כיצד מתחילה הסתלקות האלוהים מקרב עם? כנראה בזה, שאותו עם מעזי לחלל ביד זדונית את קדשי זולתו. את זאת למדנו, ולכן נשמור כבוד רב על כל הקדשים.

"הציונות הרוממה", נאומים, כרך ב, עמ' 193.

המכון הישראלי לדמוקרטיה [ע"ר]
טל': 02-5300888; פקס: 02-5300837
דוא"ל: info@idi.org.il

אתר האינטרנט: www.idi.org.il

המכון הישראלי לדמוקרטיה, ת"ד 4702, ירושלים 9104602

המכון הישראלי
לדמוקרטיה